

Nr 37

Utlåtande i anledning av väckt motion om tidpunkten för utbetalning av ersättning vid expropriation av vägmark.

Tredje lagutskottet har till behandling förehått en i riksdagens andra kammare väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 222, av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Eriksson* i Bäckmora.

I motionen anföres:

Enligt gällande väglag har väghållare rätt att taga för vägändamål erforderlig mark i anspråk så snart vägrätt härför erhållits. Någon skyldighet att, innan mark tagits i anspråk, hos KB nedsätta eller till markägare utbetala ersättning för vägrätten föreligger icke. I de fall kronan är väghållare, sker dock vanligen i nära samband med marktillträdet utbetalning a conto av den ersättning, som vederbörande vägförvaltning beräknat i varje särskilt fall. Som främsta motivering för a conto-ersättning har kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anfört, att kronan därigenom vill undvika ränteförluster. Väghållaren skall nämligen enligt väglagen betala 6 % årlig ränta på ej gulden ersättning.

I övriga markkupplåtelser under tvång med stöd av t. ex. expropriationslagen och vattenlagen skall, innan mark och tillstånd tages i anspråk, ersättning gäldas. I och med att skyldighet att utge ersättning, innan vägmark tages i anspråk med vägrätt, icke föreligger, förekommer en del fall, där markägare får vänta på ersättning under så lång tid efter ianspråktagandet av marken, att han därmed vållas obehag. Frågan har i denna del ytterligare aktualiserats genom att väghållare i vissa fall — särskilt i fråga om motorvägar — föredrager äganderätt till vägmarken i stället för vägrätt. Väghållaren begär därvid tillstånd av Konungen att expropriera marken med äganderätt. I dylika fall anser sig kronan icke ha möjlighet att vare sig genom nedsättning hos KB eller direkt till vederbörande sakägare utgiva likvid för mark och intrång, förrän slutligt avtal eller lagakraftvunnen dom föreligger. Eftersom det vanligen tar flera år att genomföra en expropriation, medför detta lång väntetid för sakägarna, vilket t. ex. vid behov av likvida medel och vid äganderättsöverlåtelser o. d. kan vålla avsevärda olägenheter.

Det måste anses otillfredsställande att utbetalning icke skall ske i de fall väghållaren t. o. m. enbart överväger huruvida ansökan om expropriation skall ske eller icke av mark, som redan tagits i anspråk med stöd av väglagen.

Av de ärenden av här berört slag som varit föremål för domstols prövning på skilda platser i landet har framkommit att det föreligger viss skiljaktig tolkning av möjligheterna för en väghållare att utge ersättning i de fall icke lagakraftvunnen dom eller slutligt avtal föreligger. Det synes därför vara angeläget, att en lagändring — därest en sådan erfordras — snarast

kommer till stånd, så att här ovan relaterade dröjsmål och olägenheter undvikas, icke minst med tanke på att den enskildes rätt icke skall trädas för när. En sakägare bör sålunda ej få en försämrad rättsställning till följd av under senare år från väghållarens sida ändrad inställning, vilken uppenbarligen icke kan ha förutsetts av lagstiftarna.

Med stöd av vad sålunda anförts, hemställer motionärerna »att riksdagen för sin del måtte besluta, att väghållare i de fall, då mark tas i anspråk genom expropriation, må äga rätt att utge ersättning innan slutligt avtal kommit till stånd eller lagakraftvunnen dom föreligger».

Motionärerna har vidare hemställt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till den lagändring, som må vara erforderlig för uppnående av det med motionen avsedda syftet.

Över motionen har utskottet i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtat utlåtanden från hovrätten för Västra Sverige, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt länsstyrelserna i Hallands ävensom i Göteborgs och Bohus län. Vardera länsstyrelsen har bifogat utlåtande av vägförvaltningen i länet. Länsstyrelsen i Hallands län har därjämte åberopat yttrande av vederbörande överlantmätare. — På begäran av utskottet har yttranden jämväl avgivits av Föreningen Sveriges häradshövdingar, Sveriges advokatsamfund och Riksförbundet Landsbygdens folk.

Gällande rätt m.m.

Mark, som är erforderlig för allmän väg, kan åtkommas tvångsvis antingen genom *expropriation* enligt *lagen den 12 maj 1917 om expropriation* eller genom ianspråktagande med *vägrätt* enligt *lagen den 30 juni 1943 om allmänna vägar*.

Genom *expropriation* kan marken åtkommas med ägande-, nyttjande- eller servitutsrätt.

Vägrätt medför att marken får nyttjas för vägen utan hinder av den rätt annan må äga i avseende å fastigheten. Den gäller utan annan tidsgräns än att rätten upphör, om vägen indrages. Vägrättens syfte är att på ett enklare sätt och i högre grad än genom ett avtal om nyttjanderätt trygga nyttjanderätten till vägmark utan att det omständliga *expropriationsförfarandet* skall behöva tillgripas¹.

Expropriation

Förfarandet vid *expropriation* kan sägas omfatta tre etapper. I den första fastställes rätten till *expropriation* och *expropriationens* omfattning. Avgörandet i dessa hänseenden tillkommer Kungl. Maj:t i statsrådet. Den andra etappen äger rum i *expropriationsdomstol* och avser bestämmandet av *expropriationsersättningen*. I den tredje etappen erlægges ersättningen

¹ A. Bexelius—V. Körlof: *Väglagarna* (1958 års uppl.) s. 51.

genom nedsättning hos länsstyrelsen, som därefter fördelar beloppet. Först härefter är expropriationen fullbordad (49 § första stycket expropriationslagen).

I *expropriationstillstånd* skall Kungl. Maj:t utsätta den tid, inom vilken den som erhållit expropriationsrätt skall fullfölja frågan genom stämningsanökan till domstol, vid äventyr att hans rätt upphör (5 § sista stycket). Lagen innehåller ingen bestämmelse, som begränsar fristens längd. Enligt praxis har hinder ej ansetts möta mot att fristen förlänges genom nytt beslut av Kungl. Maj:t.

Rättegången i expropriationsmål gestaltar sig i stort sett som i ett vanligt tvistemål (13 §). — Enligt huvudregeln har exproprianden att stå både sina och motpartens *expropriationskostnader* (67 §).

För fastighet (liksom för fastighetsdel och särskild rätt till fastighet)¹, som exproprieras, skall gäldas *ersättning* (7—11 §§). Utgångspunkt vid värderingen skall enligt förarbetena vara att fastighetsägarens ekonomiska ställning som helhet lämnas orubbad². Beträffande frågan, till vilken tidpunkt värderingen skall hänföra sig, hänvisas till detta utskotts utlåtande nr 16/1958 s. 2 ff.

Expropriationssökanden (exproprianden) är enligt huvudregeln berättigad att taga marken i anspråk först sedan expropriationen fullbordats d. v. s. ersättningen nedsatts (49 § första stycket). Om det är av synnerlig vikt för exproprianden att dessförinnan taga fastigheten i besittning, kan domstolen förordna därom — s. k. *förhandstillträde* —, sedan stämning i målet utfärdats (37 §). Som villkor för tillträdet skall därvid föreskrivas att exproprianden hos länsstyrelsen ställer pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent ränta från tillträdesdagen. På yrkande av fastighetens ägare (expropriaten) skall enligt 38 § domstolen, om det inte är uppenbart att ersättningen blir obetydlig, vidare föreskriva att exproprianden hos länsstyrelsen skall nedsätta det belopp, som domstolen bestämmer. Detta belopp får inte sättas lägre än till tre fjärdedelar av den summa, vartill expropriationsersättningen förberedelsevis uppskattas av domstolen. Beloppet får inte heller sättas lägre än vad exproprianden medgivit eller enligt dom i målet, vilken vunnit laga kraft mot honom, fastställts. Själva expropriationsersättningen får sedan inte bestämmas till lägre belopp än det nedsatta (32 § första stycket). Här må anmärkas att det i praktiken torde vara vanligt att expropriaten frivilligt medgiver förhandstillträde. Därvid blir förfarande jämlikt 37 § självfallet inte erforderligt. Av ordalydelsen i 38 § synes följa att, sedan väl tillträde skett, icke enligt det ifrågavarande lagrummet nedsättning kan föreskrivas eller belopp av länsstyrelsen motlagas för nedsättning.

¹ I fortsättningen talas bara om fastighet (fastighetsägare) även om jämväl fastighetsdel eller särskild rätt till fastighet (ägare eller innehavare av sådan) åsyftas.

² NJA II 1918 s. 145 ff och 1950 s. 224 f.

Expropriationsersättning skall enligt huvudregeln nedsättas inom tre månader från det dom i målet vunnit laga kraft (48 §). Erlägges ersättningen, sedan fastigheten tagits i besittning, skall också gäldas sex procent årlig ränta å beloppet från tillträdesdagen (55 §).

Länsstyrelsen skall enligt vissa närmare regler utbetala expropriationsersättningen till den, som är berättigad därtill (57 §).

Parter kan under vissa förutsättningar få expropriationsdomstolens fastställelse på träffad överenskommelse om expropriationsersättning (59 §). Har sådan fastställelse skett gäller därefter i tillämpliga delar bl. a. de här refererade reglerna i 48—57 §§.

Under vissa förhållanden — bl. a. om exproprierad fastighet ej kommit till användning för avsett ändamål eller dess användande för ändamålet upphört och får anses uppgivet — är expropriaten berättigad att återlösa fastigheten (68 §). Härvid får värdet inte sättas högre än till den expropriationsersättning, som utgivits (69 §).

Vägrätt

Vägrättsinstitutet är i åtskilliga hänseenden annorlunda utformat än expropriationsinstitutet.

Den första etappen vid expropriation kan i allmänna väglagen anses motsvarad av upprättandet och fastställandet av *arbetsplan* för vägen (15 §). Fastställelseprövningen tillkommer i princip väg- och vattenbyggnadsstyrelsen efter samråd med länsstyrelsen (14 §). Beslut om fastställelse är förfallet om inte vägens sträckning blivit tydligt utmärkt på marken och vägarbetet påbörjat inom fem år från utgången av det år, då beslutet vann laga kraft. Om synnerliga skäl därtill föreligger, kan dock Kungl. Maj:t förlänga giltighetstiden, varje gång högst tre år (15 § andra stycket).

Sedan arbetsplan fastställts genom lagakraftvägande beslut, är vederbörande fastighetsägare pliktig att upplåta för vägen erforderlig mark (18 §). Någon motsvarighet finnes inte till expropriationslagens regler om att marken i princip får tagas i anspråk först sedan expropriationsersättningen nedsatts eller om att, där likväl förhandstillträde medgives av domstol, fastighetsägaren har rätt att få tillståndet förbundet med villkor om att visst belopp dessförinnan skall nedsättas. En annan sak är att väghållaren för att undvika räntekostnad, ofta erlärger ersättning å conto vid markens ianspråktagande. Frivillig sådan betalning torde underlättas av att enligt allmänna väglagen mindre stränga föreskrifter ansetts påkallade för tillgodoseende av borgenärernas rätt (20 §) än i expropriationslagen (57 §). Vad som skall förstås med erforderlig mark framgår av 2 §, vari anges att till väg hör vägbana och de områden därinvid, som stadigvarande erfordras för vägbanans bestånd och underhåll. Väghållaren förfogar härefter över marken med *vägrätt*. Sådan rätt föreligger också, då mark tagits i anspråk för allmän väg enligt medgivande av fastighetens ägare

eller om enskild väg förändras till allmän (18 § andra stycket). Marken anses tagen i anspråk, då vägens sträckning över fastigheten tydligt utmärkts genom t. ex. renstakning och då vägarbetet påbörjats på fastigheten (18 § tredje stycket).

Fastighetens ägare är enligt huvudregeln berättigad till *ersättning* för upplåtelse av mark liksom för annat intrång, som vållas av vägens byggande och underhåll (19 §). Vid bestämmande av ersättning för vägrätt tillämpas i princip de grunder, som gäller vid fastställande av expropriationsersättning¹. På ersättningsbeloppet utgår sex procent årlig ränta från den dag, då marken togs i anspråk (19 §). Nackdelen för fastighetsägaren av att marken kan tillträdas, innan ersättning erlagts, motvägs till en del av att han, där överenskommelse ej träffats i ersättningsfrågan, så snart marken tagits i anspråk — däremot inte dessförinnan (SvJT 1941 rf. s. 48) — kan instämna sin ersättningstalan till ägodelningsrätt (23 §). Väghållaren har rätt att få ersättningsfrågan prövad så snart lagakraftälgande beslut om fastställelse å arbetsplan föreligger (23 § första stycket andra punkten). Väghållaren är pliktig att stå såväl egna som motparts rättegångskostnader, där inte ägodelningsrätten med hänsyn till omständigheterna finner skäligt att förordna annorlunda (23 § andra stycket).

I fråga om *förhållandet mellan ersättningsmål enligt 23 § allmänna väglagen och en eventuell expropriation* må här påpekas att det ursprungliga förslaget till allmänna väglagen innehöll en bestämmelse (23 § i förslaget se SOU 1943: 1 s. 15) att mål om talan angående ersättning skulle, om väghållaren ville förvärva marken genom expropriation, på yrkande av denne vilandeförklaras, intill dess Konungen prövat frågan om expropriationstillstånd och det visat sig om väghållaren inom föreskriven tid fullföljt rätten till expropriation. Om expropriationsansökan bifölls och väghållaren inom föreskriven tid fullföljde expropriationen genom stämning till behörig domstol, skulle det hos ägodelningsrätten anhängiggjorda målet avskrivas, såvitt anginge huvudsaken. Vid behandlingen av förslaget i förevarande del angav (prop. nr 223/1943 s. 226) lagrådet att bestämmelsen syntes ha till syfte att reglera förfarandet i sådana fall, då talan om ersättning för vägrätten anhängiggjorts vid ägodelningsrätt och väghållaren inleder expropriationsförfarande. Motsvarande spörsmål hade enligt lagrådet uppmärksamrats vid förarbetena till den då gällande 1934 års allmänna väglag. I förarbetena till den lagen framhölls nämligen att det vore tydligt att, om stämning i expropriationsmålet redan utfärdats, den jämlikt vägrättslagen väckta talan borde avvisas. Hade expropriationsfrågan inte fortskridit så långt, att stämning utfärdats, syntes målet böra vilandeförklaras i avbidan på huruvida expropriation komme till stånd, varvid dock vore att märka att en beviljad expropriationsrätt förfölle, om densamma inte fullföljdes genom stämning inom viss utsatt tid. Fullföljdes inte expropriationen, föreläge

¹ A. Bexelius—V. Körlof: Väglagarna (1958 års uppl.) s. 55.

uppenbarligen intet hinder för talans prövning enligt vägrättslagen. Lagrådet påpekade vidare att någon invändning inte gjorts mot dessa uttalanden under den fortsatta behandlingen av lagstiftningsärendet. Med hänsyn till vad sålunda förekommit, föreslog lagrådet att den förevarande bestämmelsen skulle utgå. Departementschefen biträdde förslaget (prop. s. 231). — I sammanhanget må än vidare anmärkas att departementschefen beträffande rättegångskostnaderna angav (prop. s. 97) att, om fastighetsägare eller annan sakägare instämt målet till ägodelningsrätten, oaktat han visste att väghållaren begärt eller ämnade begära expropriation, káranden borde kunna áläggas att vidkännas kostnaderna á málet.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 16/1958

I anledning av väckta motioner behandlade tredje lagutskottet i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 16/1958* ett spörsmål med nära anknytning till den nu förevarande frågan. I de då aktuella motionerna påtalades det enligt motionärernas mening otillfredsställande förhållandet att enligt gällande rätt expropriationsersättningen bestämdes med hänsyn till fastighetens värde den dag, då tillträdet skedde, och i då gällande penningvärde. Eftersom ofta avsevärd tid hunne förflyta mellan tillträdet och ersättningens bestämmande, komme nämligen i tider av inflation fastighetsägaren att få vidkännas förluster, medan sökanden gjorde en däremot svarande vinst. På i huvudsak de skálen ansåg motionärerna att expropriationslagen borde ändras på visst sätt. Genom ändringen skulle, enligt vad som angavs i motionen, det syftet vinnas att uppskattningen av marken med utgångspunkt från värdet vid tillträdet alltid skulle ske i ett till värderingsdagens láge omräknat penningvärde. — Utskottet erinrade om reglerna enligt 37 och 38 §§ expropriationslagen om förhandstillträde och möjligheten att därvid redan i ett tidigt skede utfá en del av den blivande ersättningen. Genom att placera denna del i värdebeständig valuta kunde fastighetsägaren enligt utskottets mening i viss utsträckning undgå inflationsförlust. Utskottet fann det inte opákallat att den, som genom en frivillig förtida upplátelse utan särskilt vederlag eller andra förmáner lát sökanden ta erforderlig mark i besittning, icke skulle försättas i sämre láge än den, som — kanske genom tredska och processlystnad — tillförsákrade sig i 38 § omförmálda förmáner. Utskottet fann därför övervägande skál tala för att inte de av motionärerna påtalade spörsmálen lámnades obeaktade. Frágan om den lámpliga lösningen av det väckta spörsmálet anságs böra tagas under fortsatt utredning genom Kungl. Maj:ts försorg. Utskottet utvecklade dock vissa synpunkter i detta hänseende. Sálunda ifrågasattes bl. a. om icke det i 38 § omförmálda förfarandet skulle kunna komma till användning áven i fall av frivilligt förtida tillträde. Ett sätt att vidga metodens användbarhet skulle vara att láta nedsättningen omfatta nágot mera än de tre fjárdedelar, som lagen nu

föreskriver. Enligt utskottet torde det vidare kunna övervägas, om det icke skulle vara ändamålsenligt att införa möjlighet för fastighetsägaren och annan sakägare att, sedan tillträde skett, instämma expropriationssökanden till expropriationsdomstolen för att därigenom erhålla en preliminär värdering med åtföljande nedsättning. Utskottet hemställde att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle såsom sin mening giva till känna vad utskottet anfört. — Detta skedde också genom riksdagens skrivelse nr 229.

Pågående utredningar

Enligt bemyndigande den 16 december 1960 har vederbörande departementschef tillkallat en utredning, vilken antagit benämningen *expropriationsutredningen*, för att verkställa översyn av expropriationslagstiftningen. I direktiven¹ erinrades bl. a. om utskottets nyss refererade utlåtande liksom om utskottets utlåtande nr 19/1959 med begäran om översyn av expropriationslagens bestämmelser om rättegångskostnad. Det angavs att utredningen borde överse expropriationsreglerna i belysning av erfarenheterna under de år, som förflutit efter de år 1949 genomförda genomgripande förändringarna av lagen, och därvid särskilt beakta de önskemål, som framförts av riksdagen. — Departementschefen angav att utredningen borde vara oförhindrad att, i den mån så befundes lämpligt, framlägga delförslag utan avvaktan på slutförandet av uppdraget i övrigt.

Utredningen har nyligen avgivit ett delbetänkande (SOU 1962: 24), vilket dock icke berör här aktuella frågor.

Under år 1960 tillkallades vidare sakkunniga, som sedermera antagit benämningen *1960 års vägsakkunniga*, för en översyn av vägslagstiftningen. I direktiven² påpekas bl. a. att reglerna om vägrätt synes behöva förtydligas på några punkter, däribland i fråga om den omfattning, i vilken mark får tas i anspråk med sådan rätt. Det framhålles härvid att behov i vissa fall yppats att utsträcka vägrättsupplåtelse att avse icke blott själva vägmarken utan även ett område därintill, vilket förutses behövas framdeles för breddning eller omläggning av vägen.

Remissyttrandena

I samtliga yttranden, med undantag av det från *häradshövdingeföreningen*, har behovet av en reform i den av motionärerna föreslagna riktningen vitsordats och bifall till motionen tillstyrkts. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* har därvid förklarats sig biträda förslaget om skyndsamt lag-

¹ 1961 års riksdagsberättelse s. 60 ff.

² 1961 års riksdagsberättelse s. 147 ff.

ändring. RLF har angivit att lagändring är synnerligen angelägen och väl kan genomföras utan avbidan av resultaten av den pågående allmänna översynen av expropriationslagen.

Hovrätten för Västra Sverige anför om refombehovet:

I fråga om skyldighet att för mark som tvångsvis tages i anspråk gälda ersättning före tillträde föreligger, som motionärerna framhållit, en skillnad mellan å ena sidan bestämmelserna i expropriationslagen och vattenlagen samt å andra sidan bestämmelserna i lagen om allmänna vägar. Medan förstnämnda lagar innehålla stadganden, som ge möjlighet för markägare att erhålla viss ersättning innan marken tages i anspråk, upptager lagen om allmänna vägar icke någon bestämmelse om skyldighet för väghållare att för ianspråktagande av mark utgiva ersättning till fastighetsägare. Å ersättning för dylik mark skall emellertid fastighetsägare erhålla ränta efter sex procent från dagen för tillträdet. För undvikande av ränteförluster har — som motionärerna antecknat — i de fall kronan varit väghållare viss utbetalning ofta skett i nära samband med marktillträdet. Med hänsyn härtill och till kronans dominerande ställning som väghållare vill det synas som om det icke i särskilt många fall uppkommit olägenheter för markägare genom att i berörda lag icke stadgats någon skyldighet för väghållare att före ianspråktagandet av marken erlagga någon ersättning. Motionärerna syfta ej heller till att erhålla någon ändring av bestämmelserna i lagen om allmänna vägar utan synas ha inriktat sig på att försöka undanröja de olägenheter, som kunna uppkomma då väghållare, sedan först vägrätt erhållits men av någon anledning å contobetaling icke skett, beslutar sig för att genom expropriation förvärva äganderätt. Väghållarna ha nämligen i sådana fall med hänsyn till expropriationslagens bestämmelser funnit sig icke kunna utbetala någon ersättning förrän slutligt avtal kommit till stånd eller lagakraftvunnen dom föreligger. Ej heller ha markägarna möjlighet att framtvunga någon betalning, eftersom förhands-tillträde i expropriationslagens mening icke skett.

Hovrätten finner det vara av värde att av motionärerna påtalade olägenheter för markägare uppmärksammas. Hovrätten vill också nämna att hovrätten fått sin uppmärksamhet riktad på missförhållandet genom ett av hovrätten nyligen avgjort mål angående expropriation av mark för riksväg 2. Marken hade där under tiden juni 1955—augusti 1956 tagits i anspråk med vägrätt utan att någon å contobetaling gjorts. I slutet av år 1957 erhöll väghållaren Kungl. Maj:ts tillstånd till expropriation av den för vägen erforderliga marken. Sedan väghållaren därefter vid expropriationsdomstol väckt talan om expropriation dröjde det ända till i slutet av januari detta år innan lagakraftvunnen dom förelåg beträffande vissa ersättningsfrågor. Markägare hade då utan att någon ersättning erhållits fått avstå mark i mer än fem och ett halvt år. För hovrätten är vidare känt att i två andra likartade fall inom göteborgsregionen uppkommit i det närmaste lika långa väntetider för vissa markägare.

Genom införandet av 19 a § lagen om allmänna vägar har vid ianspråktagande av mark för vägändamålet vidgade möjligheter erhållits till ägo-utbyte. Troligen komma dessa möjligheter att medföra en viss minskning av det antal fall, där ersättning för vägmark begäres. Det fortsatta utbyg-gandet av främst motorvägarna men även av andra mera viktiga vägar och de mycket stora kostnader som nedläggas å dessa vägar gör det troligt att

väghållarna även framdeles i stor utsträckning komma att söka förvärva äganderätt till vägmärken. I samma riktning verkar också det förhållandet att väghållarna ej sällan söka förvärva så stora områden att exempelvis viss breddning av vägarna framdeles kan ske utan att ytterligare mark behöver förvärfas. Anledning finnes vidare att antaga att man även i framtiden kommer att finna det lämpligt att i stor utsträckning icke omedelbart förvärva äganderätt till marken genom expropriation utan först taga marken i anspråk med vägrätt. Med hänsyn härtill torde de av motionärerna påtalade olägenheterna för markägarna böra undanröjas.

Vid övervägande av möjligheterna härtill finner hovrätten först höra anmärkas att envar markägare, som frivilligt lämnat medgivande till att mark, som är eller skall bli föremål för expropriation, får omedelbart tagas i anspråk enligt gällande lagstiftning icke har någon möjlighet att utverka någon ersättning innan slutligt avtal kommit till stånd eller lagakraftvunnen dom föreligger.

Hovrätten erinrar fortsättningsvis om den väckta frågans samband med de spörsmål, som berörts i utskottets utlåtande nr 16/1958, liksom om den pågående expropriationsutredningen. Hovrätten anger avslutningsvis att det synes lämpligast att den i den nu förevarande motionen berörda frågan får behandlas av denna utredning.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anför att mark för vägändamål praktiskt taget alltid bara tas i anspråk med vägrätt. Detta innebär i praktiken att förskott regelmässigt utbetalas med belopp, som bara obetydligt understiger den slutliga ersättningen. Styrelsen uttalar vidare:

I vissa undantagsfall beträffande motorvägar har — ehuru vägrätt förelagat med stöd av 18 § väglagen och väghållaren förty ägt taga marken i anspråk utan att såsom vid expropriation behöva samtidigt utgiva ersättning för densamma — styrelsen i samråd med vederbörande lantmäterimyndigheter funnit det lämpligt att förvärva marken med äganderätt. En av orsakerna härtill har varit, att styrelsen på grund av bristande medelstillgång icke kunnat på en gång utbygga samtliga i resp. arbetsplan upptagna körfiler. Härvid har det ansetts ligga i såväl väghållarens som markägarens intresse att i ett sammanhang förvärfv sker med äganderätt av alla i planen ingående markområden från respektive fastigheter. Detta medför, att i de fall frivilliga uppgörelser icke kunna träffas med vederbörande markägare expropriation måste tillgripas, vilket även skett i vissa fall. Vid sådant förhållande hava några förskott på blivande ersättningar icke kunnat utbetalas, enär icke med visshet kunnat avgöras, huruvida expropriation måste tillgripas och förty nedsättning ske i enlighet med ovan refererade bestämmelser i expropriationslagen.

Styrelsen vitsordar, att sistnämnda förhållande varit till olägenhet för sakägarna, vartill kommer att statsverkets ränteutgifter stegrats.

Länsstyrelsen i Hallands län anknyter i sitt yttrande till det pågående motorvägsbygget inom länet och anför:

Såvitt angår detta län har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hittills endast beträffande en väg, nämligen motorvägen genom länet å delen Östra

Karup—Mellbystrand—Fyllebro, beslutat att mark för vägen skall förvärvas med äganderätt. Beträffande skälen för detta beslut får länsstyrelsen hänvisa till vägförvaltningens yttrande. Enligt för motorvägen fastställd arbetsplan, skall vägen utföras med två körbanor. Arbetet på en av dessa har påbörjats. När den andra körbanan kommer att utföras är ännu ovisst. Mark för vägen har, enligt vad vägförvaltningen uppgivit, i flertalet fall kunnat förvärvas genom köpeavtal. Köpeskilling och ersättning för intrång ha då utgivits till ägarna sedan eventuella in-teckningar relaxerats. I de fall åter där överenskommelse om frivillig över-låtelse icke kunnat träffas, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt om tillstånd att exproprieras marken ifråga.

Expropriationsersättning kan enligt gällande lagstiftning icke utbetalas innan lagakraftvunnen dom föreligger i expropriationsmålet eller slutligt avtal kommit till stånd. Såsom i motionen framhållits kan en icke obetydlig tid komma att förflyta innan sådan ersättning för i anspråk tagen mark kan utbetalas. Detta dröjsmål torde stundom kunna vålla berörd markägare olägenhet. För statsverket medför dylikt dröjsmål ökade räntekostnader.

Länsstyrelsen förklarar sig icke beredd att, innan saken närmare utretts, uttala sig huruvida problemet lämpligen bör lösas på sätt motionärerna föreslagit. Länsstyrelsen ifrågasätter dock om inte den bästa vägen att nå det med motionen avsedda syftet vore att ändra de nuvarande bestämmelserna om vägrätt i allmänna väg-lagen. Länsstyrelsen tillstyrker därför motionen på det sätt, att i första hand bör undersökas möjligheterna att förbättra vägrättsinstitutet så att expropriation — såsom lagstiftaren avsett — i realiteten icke skall behöva tillgripas annat än i rena undantagsfall.

Vägförvaltningen i länet anger att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bestämt att den för motorvägen erforderliga marken skall förvärvas med äganderätt samt att förvärvet skall omfatta all den mark, som erfordras för vägens slutliga utbyggnad enligt den fastställda arbetsplanen, vilken avser två vägbanor, varav bara den västra nu hygges. Om skälen för detta beslut anföres:

Att endast ha vägrätt och nu utbetala ersättning även för den mark, som vid en synnerligen oviss tidpunkt framdeles kan komma att tagas i anspråk för den östra körbanan, ansågs icke lämpligt, enär man kunde befara komplikationer, om fastigheterna skulle byta ägare — vägrätt kan som bekant icke in-tecknas. Det ansågs icke heller lämpligt att nu begränsa sig till att lösa vägrätten till marken för den under byggnad varande västra körbanan för att senare lösa motsvarande rätt i fråga om den östra körbanan, detta bl. a. därför att man icke ville ha två var för sig besvärliga och tidsödande marklösenprocedurer, som icke hade kunnat genomföras utan anlåtande i många fall av ägodelningsrätten.

Angående tillvägagångssättet för markens förvärvande upplyser vägförvaltningen:

Sedan beslutet fattats att vägmarken skulle förvärfvas med äganderätt, inleddes förhandlingar med markägarna. Härvid visade det sig att man kunde träffa köpeavtal med åtskilliga markägare. Till dessa utbetalas köpeskilling och ersättning för intrång så snart de köpta områdena befriats från penninginteckningar. I andra fall däremot gingo markägarens och vägförvaltningens uppfattningar om markvärdet m.m. isär allt för mycket för att en sammanjämkning skulle vara möjlig. Kungl. Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen har därför hemställt om tillstånd att expropriera dessa områden. Vägförvaltningen har under hand förhört sig hos Länsstyrelsen om möjligheten att få nedsätta förskott å sådan ersättning, som kommer att fastställas av expropriationsdomstol, men fått till svar att detta icke låter sig göra enligt gällande lag.

Vägförvaltningen tillstyrker motionärernas hemställan samt föreslår vidare en undersökning av möjligheterna att undvika expropriationsförfarande genom att vägrättsbestämmelserna ges sådant innehåll att väghållaren utan risk kan utgiva ersättning för vägrätt, innan marken tagits i anspråk.

Överlantmätaren i länet gör i sitt yttrande gällande att, då den ifrågasvarande motorvägen till en början bara kommer att byggas med en vägbana, med vägrätt bara kan förvärfvas den mark, som erfordras för den första etappen, och icke all den mark, som behövs för vägens slutliga utbyggande med två körbanor. *Överlantmätaren* anför härefter:

Därest mark erforderlig för den första byggnadsetappen löses med vägrätt måste man i många fall räkna med att förutom marklösen även kommer att utgå ersättning för intrång. När sedermera den slutliga utbyggnaden av motorvägen skall ske kan förutses att även då, förutom marklösen, kan komma att utgå ersättning för intrång. Markförvärv i två omgångar kan således antagas få till följd dubbla intrångsersättningar.

Vidare är att märka att motorvägens byggande måste få till följd vissa åtgärder för att reglera fastighetsindelningen så att av motorvägens byggande uppkommande fastighetsskador i möjligaste mån elimineras. Skall detta kunna ske på ett fullt lämpligt sätt böra fastighetsregleringsåtgärderna vidtagas i ett sammanhang och redan vid motorvägens första utbyggnadsetapp. Vidare synes det ur markägarnas synpunkt vara önskvärt att fråga om markanskaffning för motorvägen löses i ett sammanhang. *Överlantmätaren* har därför, med beaktande av att någon framtida omläggning av motorvägens sträckning ej torde vara att förvänta, funnit lämpligast att för motorvägens slutliga utbyggande erforderlig mark förvärfvas med äganderätt.

Givet är emellertid att ej obetydlig tid kan komma att förflyta innan ersättning för i anspråk tagen mark kan utbetalas, när markförvärvet måste ske genom expropriation, vilket kan vålla berörda markägare olägenhet och för statsverket medföra ökade räntekostnader.

Överlantmätaren får därför tillstyrka sådan ändring av gällande föreskrifter att antingen förskottsubetalning av expropriationsersättning kan ske eller ock att all för motorvägen erforderlig mark kan tagas i anspråk med vägrätt även om motorvägen utbygges i flera etapper.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län erinrar om att expropriation bara med expropriationsdomstolens medgivande kan få taga mark i besittning, innan expropriationen fullbordats. En väghållare, som vill expropriera mark för väg, kan emellertid enligt länsstyrelsen komma förbi expropriationsdomstolens medgivande genom att först taga marken i besittning med vägrätt. Länsstyrelsen anför härom:

Om väghållaren inleder expropriationsförfarandet med att taga marken i besittning med vägrätt, betages fastighetens ägare möjlighet att jämlikt 38 § expropriationslagen påkalla åläggande för väghållaren att nedsätta större delen av blivande expropriationsersättning före besittningstagandet.

Om markägaren jämlikt 23 § lagen om allmänna vägar vid ägodelningsrätt anhängiggjort talan om ersättning för mark och intrång samt väghållaren under målets gång begär expropriationstillstånd, torde ägodelningsrätten bliva nödsakad avvisa fastighetsägarens talan eller förklara den vilande.

Om väghållaren inleder expropriationsförfarandet med att taga marken i besittning med vägrätt, kan det dröja länge innan väghållaren bliver skyldig eller berättigad att nedsätta ersättning för mark och intrång. Detta kan vara till betydande olägenhet för markägaren — —.

Det är rimligt, att fastighetsägare beredes möjlighet att påkalla åläggande för väghållare att omedelbart nedsätta viss del av blivande expropriationsersättning, om väghållare söker expropriationstillstånd efter det väghållaren tagit marken i besittning. Det förefaller länsstyrelsen lämpligt att ägodelningsrätt gives behörighet att meddela sådant åläggande och att bestämma, hur stort belopp som skall nedsättas. Länsstyrelsen tänker sig att fastighetsägare skulle givas möjlighet att i samband med talan enligt 23 § lagen om allmänna vägar framställa yrkande om förskottsnedläggning.

Vägförvaltningen i länet anför att, då fråga väckts om expropriation i ett större sammanhang, tidrymden mellan markens ianspråktagande och expropriationsdomstolens slutdom kan utgöra en väsentlig faktor vid planeringen av vägförslaget med hänsyn till den årliga medelförbrukningen. En förskottering av markersättningen skulle därför enligt förvaltningen i hög grad underlätta planeringen, så att icke alltför stora avvikelser sker i byggnadsprogrammet. Vägförvaltningen anger vidare bl. a. att det från väghållarens synpunkt också är av vikt att för t. ex. sådana fall, där bostadshus måste undanröjas, detta ej fördröjes genom att markägaren ej anser sig kunna investera kapitalet i ett nytt hus, innan ersättning utdömts för det gamla.

Advokatsamfundet påpekar att det i normalfallen inte i praktiken förekommit några större olägenheter för markägarna på grund av att mark fås i anspråk med vägrätt, innan ersättningsfrågan avgjorts. För att undvika ränteförlust har nämligen vägförvaltningarna som regel erlagt den ostridiga delen av ersättningen kort efter ianspråktagandet. Motionärerna har också, anges det, inskränkt sig till att föreslå ändring av bestämmelserna i expropriationslagen. Efter att ha erinrat om att på yrkande av mark-

ägaren som villkor för förhandstillträde skall föreskrivas att exproprianden nedsätter viss större del av den beräknade ersättningen, som sedan fördelas bland sakägarna, anför samfundet vidare:

Emellertid förekommer det att markägaren medger förhandstillträde aningen genom avtal eller vid domstol utan att påyrka nedsättning, och i sådant fall kan markägaren icke senare framställa sådant yrkande. Enligt expropriationslagen får den exproprierande icke erlægga betalningen till markägaren, utan ersättningen måste nedsättas hos länsstyrelsen. En nedsättning hos länsstyrelsen utan att domstol förordnat härom torde enligt nu gällande lagstiftning icke kunna ske, och en försummelse från markägarens sida att, då frågan om förhandstillträde skall avgöras, göra yrkande om nedsättning medför alltså, att sådan icke kan ske, ej ens om parterna är därom ense.

Styrelsen får tillstyrka en sådan ändring av expropriationslagen, att, om förhandlingstillträde medgivits utan förordnande om nedsättning av ersättningen eller del därav, förordnande om sådan nedsättning därefter på yrkande av markägaren kan ske, samt att nedsättning jämväl i övrigt skall kunna äga rum av belopp, varom parterna är ense, vare sig föreskrift om nedsättning tidigare givits eller ej.

I detta sammanhang vill styrelsen även förorda en lagändring så att i de fall, då förhandstillträde ägt rum, nedsättningen enligt 48 § expropriationslagen skall ske inom en avsevärt kortare tid än den angivna tiden av tre månader, förslagsvis inom en månad.

Sist angivna synpunkt om ändring av 48 § expropriationslagen har närmare utvecklas av *RLF*:

Enligt detta stadgande, jämfört med 50 § samma lag, åligger det expropriationskäranden, att inom tre månader från det lagakraftägande dom i ersättningsfrågan meddelats, hos vederbörande KB nedsätta expropriationsersättningen vid äventyr, att expropriationstillståndet eljest förfaller. Sådant äventyr föreligger emellertid icke, då tillträde till den exproprierade egendomen redan skett. Det vill synas som om därför något skäl icke föreligger för att, då tillträde skett, medgiva expropriationskäranden sådan betänketid, som kunde erfordras, då tillträde icke skett och då ett tillbakaträdande fortfarande är lagligen möjligt. Visserligen kan en expropriationskärande behöva viss tid för anskaffandet av likvida medel, men denna tidrymd synes icke behöva sättas längre än en månad.

I övrigt ansluter sig — såsom redan inledningsvis angivits — *RLF* helt till motionärernas i motionen utvecklade uppfattning. Riksförbundet påpekar emellertid därutöver att motionärerna bara uppehållit sig vid det fall att expropriation sker för vägmark, samt anför:

Förbundet anser emellertid för sin del, att förhållandena äro lika otillfredsställande vid varje slag av expropriation, då tillträde ägt rum antingen före expropriationsförfarandets igångsättande efter sakägares medgivande eller under expropriationsprocessen efter förordnande jämlikt 37 § expropriationslagen eller överenskommelse mellan parterna.

Sålunda är det icke ovanligt att, då tvångsförfarande med avseende på viss fastighet inledes, fastighetsägaren medger, att tillträde får äga rum

och att ersättningsfrågan får lösas i efterhand. Efter någon tid visar det sig, att överenskommelse ej kan nås om ersättningens storlek, varför expropriationsförfarande tillgripes. Enär tillträde redan ägt rum kommer ej 37 § expropriationslagen att bli tillämplig. Expropriationsdomstolen har vid sådant förhållande ej möjlighet att annat än i samband med dom i målet förplikta käranden, att hos vederbörande KB nedsätta expropriationsersättning. Situationen blir densamma om förhandstillträde ägt rum med stöd av förordnande jämlikt 37 § expropriationslagen utan skyldighet för den exproprierande att nedsätta förskott å blivande expropriationsersättning.

Det bör vidare framhållas, att frånvaron av regler, som möjliggöra förordnande om nedsättning av ostridiga belopp under pågående expropriationsprocess, kan icke endast medföra ekonomiska förluster för båda parter i expropriationsprocessen utan även indirekt verka hämmande på sakägares villighet att medgiva förhandstillträde, vilket i sin tur torde medföra, att expropriationsförfarandet tillgripes endast för att förhandstillträde skall kunna åstadkommas.

Häradshövdingeföreningen angiver att det visat sig att ersättningsfrågorna i regel avgöres genom överenskommelse mellan väghållaren och markägarna. Genom en sådan överenskommelse regleras även tiden för ersättningens utbetalande och något hinder torde därvid icke möta att sakägarna överenskommer att ersättningen skall utbetalas, då marken tas i anspråk. Det torde enligt föreningen vara ganska sällsynt, sedan vägrättsinstitutet tillkommit, att expropriation begäres, när mark skall tas i anspråk för allmän väg. Härefter påpekas att vid ianspråktagande av mark med vägrätt väghållaren, för att undvika den eljest utgående räntan å sex procent, vanligen utbetalar ersättning å conto till markägaren. När överenskommelse om ersättningen ej kan träffas, går saken till ägodelningsrätt, men även då, anges det, är väghållaren oförhindrad att på samma sätt utbetala det av honom erbjudna beloppet till markägaren i avbidan på lagakraftgående dom i ersättningsfrågan. Föreningen erinrar härefter om att enligt huvudregeln i expropriationslagen marken inte får tas i anspråk, förrän expropriationsersättningen nedsatts, samt refererar expropriationslagens bestämmelser om nedsättning vid förhandstillträde. Genom dessa föreskrifter synes det enligt föreningens uppfattning vara väl sörjt för markägaren beträffande ersättning vid expropriation. — Föreningen anför härefter:

Det i motionen berörda fallet att väghållaren först skaffar sig vägrätt till marken och därefter begär expropriation torde vara mycket sällsynt. Markägaren lär emellertid vara oförhindrad att, om överenskommelse beträffande ersättningen för vägrätt icke kan träffas, få denna fråga avgjord vid ägodelningsrätten, därest expropriationsförfarandet skulle medföra tidsutdräkt.

I alla de fall då ersättningsfrågor ej kunna lösas genom överenskommelse — vare sig det gäller ersättning för mark eller vanligt civilt skadestånd — utan tvisten måste avgöras vid domstol, dröjer det en viss tid, innan laga-

kraftägande dom i saken föreligger. Om det ej gäller mycket omfattande eller värdefulla markområden, torde emellertid en rättegång vid ägodelningsrätt eller expropriationsdomstol ej behöva taga mycket längre tid än en vanlig civil rättegång. Att låla en markägare i ett mål om ersättning för vägrätt eller exproprierad vägmark intaga en särställning gentemot andra skadeståndsberättigade synes föreningen ej vara motiverat, i all synnerhet som det oftast rör sig om små markområden för den enskilde fastighetsägaren.

Utskottet

Såsom närmare utvecklats i redogörelsen för gällande rätt, är enligt allmänna väglagen fastighetsägare skyldig att upplåta för väg erforderlig mark, när arbetsplan för vägen fastställts genom lagakraftägande beslut. Så snart mark tagits i anspråk, är fastighetsägaren, där frivillig överenskommelse inte träffats, å sin sida berättigad att instämma talan om ersättning till ägodelningsrätt. Någon skyldighet för väghållaren att, innan lagakraftvunnen dom därom föreligger, utbetala ersättning till markägaren föreligger inte. Såsom motionärerna och flera av remissinstanserna påpekat, brukar emellertid kronan, när den är väghållare, utbetala ersättning a conto redan då marken tages i anspråk. Detta torde främst ske i syfte att undvika den ränta på sex procent, som eljest utgår på ersättningsbeloppet från dagen för tillträdet.

Vid expropriation får enligt huvudregeln marken inte tagas i anspråk förrän den av domstol bestämda expropriationsersättningen nedsatts hos vederbörande länsstyrelse, vilken därefter utbetalar den till behöriga sakägare. Om synnerliga skäl föreligger därtill, kan dock, sedan stämning utfärdats i expropriationsmålet, domstolen förordna att exproprianden skall äga rätt att tillträda marken, innan expropriationen fullbordats, d. v. s. ersättningen nedsatts. I det fallet skall emellertid domstolen, om expropriaten framställer yrkande därom och det inte är uppenbart att ersättningen blir obetydlig, som villkor för tillträdet föreskriva att exproprianden hos länsstyrelsen nedsätter det belopp, vilket domstolen bestämmer. Expropriationslagen innehåller vidare närmare föreskrifter om hur denna ersättning skall bestämmas. Härutinnan gäller bl. a. att beloppet inte får sättas lägre än till tre fjärdedelar av den summa, vartill ersättningen förberedelsevis uppskattas av domstolen. Om emellertid tillträde till marken redan erhålits enligt fastighetsägarens medgivande eller på grund av vägrätt — vilken ej utgör hinder för att expropriationsförfarande tillgripes —, kan fastighetsägaren inte därefter erhålla domstolens förordnande om nedsättning. Detsamma är förhållandet, om fastighetsägaren försummat att framställa yrkande därom, innan beslut om förhandstillträde föreligger. I dessa fall torde förhandsnedsättning inte ens kunna ske av ostridiga belopp. Betalning av expropriationsersättningen får inte heller ske direkt till fastighetsägaren utan skall — av hänsyn bl. a. till eventuella inteckningshavare — alltid nedsättas hos länsstyrelsen.

Motionärerna finner det otillfredsställande att sakägaren sålunda i vissa fall kan nödgas vänta på ersättning lång tid efter det att marken tagits i anspråk. Detta förhållande kan, enligt vad som angives i motionen, vålla fastighetsägaren avsevärda olägenheter. Motionärerna hemställer därför att riksdagen för sin del måtte besluta att väghållare i de fall, då mark tages i anspråk genom expropriation, må äga rätt att utge ersättning, innan slutligt avtal kommit till stånd eller lagakraftvunnen dom föreligger.

Såmtiliga remissinstanser med undantag av häradshövdingeföreningen har vitsordat att ett reformbehov förefinnes. Däremot har skilda meningar yppats om hur syftet med motionen bäst skall kunna tillgodoses.

Såsom ovan närmare redovisats (s. 14 f.), har häradshövdingeföreningen till stöd för sin ståndpunkt i huvudsak anfört, dels att markägaren lär vara oförhindrad att, om överenskommelse beträffande ersättningen för vägrätt inte kan träffas och expropriationsförfarandet visar sig medföra tidsutdräkt, få ersättningsfrågan avgjord vid ägodelningsrätt, dels också att det saknas motiv att låta en markägare i ett mål om ersättning för vägrätt eller exproprierad mark intaga en särställning gentemot andra skadeståndsberättigade. Av redogörelsen (ovan s. 5 f.) för förarbetena till allmänna väglagen torde emellertid framgå att den av föreningen anvisade möjligheten inte står markägaren till buds. Vidare har av övriga remissorgan påvisats att det nu rådande läget medför avsevärda olägenheter i skilda hänseenden såväl för den enskilde markägaren som för det allmänna. Utskottet finner det angeläget att dessa missförhållanden i all möjlig utsträckning undanröjes. Såsom RLF påpekat, är emellertid problemet inte begränsat till de fall, där fråga är om åtkomst av vägmark. Förhållandena framstår fastmera såsom lika otillfredsställande vid varje expropriation, där tillträde till marken skett antingen före expropriationsförfarandets igångsättande på grund av medgivande av fastighetsägaren eller också under expropriationsrättegången efter överenskommelse mellan parterna eller — därest markägaren av försummelse eller av annan orsak underlåtit att framställa yrkande om nedsättning — efter förordnande jämlikt 37 § expropriationslagen. Enligt utskottets mening torde vidare en reform inte, såsom motionärerna yrkat, allenast böra taga sikte på att exproprieranden skall få rätt att utgiva ersättning vid förhandstillträde utan på att fastighetsägaren skall vara berättigad att, om han så yrkar, utfå sådan ersättning.

Vad härefter angår frågan om vilka lagstiftningsåtgärder, som må vara påkallade för att det önskade resultatet skall erhållas, har ett par remissinstanser — som inskränkt sig till att behandla spörsmålet i den utsträckning det upptagits i motionen — förordat att allmänna väglagen ändras på sådant sätt att expropriation inte skall behöva tillgripas annat än i rena undantagsfall. Vägrättsinstitutet i dess nuvarande form tillkom år 1943. Dess syfte var att skapa en mindre omständlig ordning för åtkomst

av vägmark än den expropriationsförfarandet erbjuder. Redan från början torde institutet också praktiskt taget helt ha ersatt det senare förfarandet, när fråga varit om ianspråktagande av vägmark. Sedermera har emellertid både vägtrafiken och vägbyggandet undergått en utveckling, som knappast torde ha kunnat förutses vid vägrättens tillkomst. Detta torde ha medfört att institutet i sin nuvarande utformning knappast längre till fullo kan tillgodose sitt syfte. Av remissyltrandena framgår också att vederbörande myndigheter på senare tid i åtskilliga fall inte ansett sig kunna åtnöjas med vägrätt utan sett sig nödsakade att tillgripa expropriation. Utskottet finner det emellertid vara av vikt att vägrättsinstitutet verkligen kan fylla den ursprungliga funktionen och hälsar därför med tillfredsställelse att en utredning tillkallats med uppgift bl. a. att klarlägga huruvida gällande lagstiftning är ägnad att tillgodose ett rationellt vägväsen samt att föreslå de författningsändringar, som finnes påkallade. Utskottet förutsätter att vid denna allmänna översyn jämväl de frågor inom rättsområdet, vilka aktualiserats i yttrandena över den förevarande motionen, kommer att uppmärksammas. Utskottet vill i sammanhanget något beröra ett spörsmål, som också torde omfattas av det till utredningen lämnade uppdraget. I direktiven till de sakkunniga uttalas således bl. a. att det på sistone visat sig att större vägföretag kan orsaka intrång av en art, som inte synes ha förutsetts vid allmänna väglagens tillkomst. Som exempel härutinnan anföres att framdragande av en motorväg kan omöjliggöra eller försvåra genomförandet av tidigare verkställd planläggning enligt byggnadslagen samt därigenom orsaka vederbörande kommuner och markägare kostnader för återplanläggning m. m. I detta hänseende må ytterligare anföras att olägenheterna ofta inte torde inskränka sig till redan verkställd planering. Kännedom om företaget torde i allmänhet genom vägmyndigheternas försorg erhållas i ett tidigt skede, något som självfallet i och för sig är synnerligen önskvärt. I den mån vägens utförande sedan dröjer en längre tid, kanske flera år, kan emellertid bl. a. den fortsatta samhällsplaneringen försvåras och fördröjas. Jämväl detta torde kunna medföra betydande nackdelar både för kommuner och andra allmänna organ och för enskilda fastighetsägare. Utskottet finner det önskvärt att vid den pågående översynen också detta problemkomplex överväges i syfte att i görligaste mån motverka de antydda olägenheterna.

De flesta remissinstanserna har ansett att syftet med motionen i första hand bör tillgodoses genom att ändring företages i expropriationslagen. Såsom hovrätten för Västra Sverige angivit, har frågan i denna del nära samband med de spörsmål, som utskottet behandlat i sitt utlåtande nr 16/1958 (jfr ovan s. 6 f.). I sagda utlåtande förordade utskottet på anförda skäl viss översyn av expropriationslagen. Utskottet ifrågasatte därvid bl. a. om icke det i 38 § omförmälda förfarandet skulle kunna komma till användning även i fall av frivilligt förtida tillträde. Användbarheten av in-

2—4018 62 *Bihang till riksdagens protokoll 1962. 9 saml. 3 avd. Nr 37*

stitutet om förhandlingstillträde skulle, enligt utskottets då uttalade mening, kunna vidgas, därest nedsättningen enligt lagrummet finge omfatta något mera än de tre fjärdedelar, som nu föreskrives. Utskottet fann det vidare kunna övervägas, om det inte vore ändamålsenligt att införa en möjlighet för fastighetsägaren att, sedan tillträde skett, instämna exproprianden för att därigenom erhålla en preliminär värdering med åtföljande nedsättning. Såsom jämväl ovan (s. 7) angivits, har det sedermera uppdragits åt särskilda sakkunniga, expropriationsutredningen, att företaga en allmän översyn av expropriationslagen. I direktiven till utredningen uttalas bl. a. att riksdagens här återgivna önskemål borde beaktas. Vad i utlåtandet 16/1958 angivits i fråga om ersättning, när förhandstillträde frivilligt medgivits, gäller enligt utskottets mening i allt väsentligt också, då sådant tillträde skett på grund av vägrätt eller, utan att fastighetsägaren påkallat nedsättning, jämlikt 37 § expropriationslagen. Utskottet finner det därför för sin del önskvärt att expropriationsutredningen vid sitt fortsatta arbete, i samråd med 1960 års vägsakkunniga, jämväl beaktar dessa fall. Utskottet förutsätter att utredningen härvid också överväger det av advokatsamfundet och RLF väckta spörsmålet om den tid, inom vilken nedsättning enligt 48 § expropriationslagen lämpligen bör verkställas, när förhandstillträde skett.

Med hänsyn till angelägenheten från såväl allmän som enskild synpunkt av att frågan bringas till en tillfredsställande lösning, finner utskottet det önskvärt att expropriationsutredningen upptager och såvitt möjligt framlägger förslag i här förevarande avseenden utan att avvakta slutförandet av sitt uppdrag i övrigt.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II: 222, icke måtte föranleda annan riksdagens åtgärd än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om överlämnande av motionen jämte detta utlåtande till 1960 års vägsakkunniga och expropriationsutredningen.

Stockholm den 30 oktober 1962

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Oswald, Lindahl, Göran Karlsson,*
Kristiansson, Ebbe Ohlsson, Georg Carlsson, Åkesson och Wirmark;

från andra kammaren: herrar Levin och Nyberg, fru Torbrink, herrar
Andersson i Ryggestad, Svenning, Wachtmeister, Grebäck och Tobé.*

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.